

9. Ковінько К. В. Жанр політичної карикатури: функціональні, дискурсивні та стилістичні особливості / К. В. Ковінько // Вісник ХНУ: Стилістика. – 2012. – №1003. – С.125–130.

References

1. Dorfman D. V. Teoriya karnavala M. Bahtina v kontekste kolektivnogo bezsoznatel'nogo [Elektronny resurs]. – Rezhym dostupu: <https://sibac.info/conf/philolog/xviii/30560>
2. Doytch K. Kommunikativna teoriya Karla Doytcha [Elektronny resurs]. – Rezhym dostupu: <http://biblio.royalwebhosting.net/informatsionno-kiberneticheskaya-model.html>
3. Ofitsiyniy sayt Centru Razumkova / komentari ekspertiv [Elektronny resurs]. – Rezhym dostupu: <http://razumkov.org.ua/pro-nas/spivrobitnyky/itemlist/user/21-mihaylomishenko>
4. Klyuenko E. Politychna uchast': teoriya, metodologiya i vymiryuvannya iz zastosuvanniam metodu shkalogramuvannya po Guttmanu // Socyologiya: teoriya, metody, marketing. – 2005. – №4. – С.46–72.
5. Savanevskiy M. Ukrayins'ky politychny internet: 2012 [Elektronny resurs]. – Rezhym dostupu: <http://watcher.com.ua/2013/01/09/ukrayinsky-politychnyy-internet-2012/>
6. Denning D. E. Activism, Hactivism, and Cyberterrorism // Nautilus Institute. Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy, J. Arquilla and D. F. Ronfeld (eds). – 2001. – P.239–288.
7. Popovych M. Materialy kruglogo stolu chasopysu / M. Popovych // «Philosophs'ka dumka». – 2009. – №2. – С.5–32.
8. Kornyeva L. M. pro deyaki typologichni rysy ukrayins'kogo anecdotu // Zbirnyk naukovykh prac' Poltav's'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu im. V. G. Korolenka: Philologichni nauky. – 2009. – №3. – С.55–61.
9. Kovin'ko K. V. Zhanr politychnoyi karykatury: funktsional'ni, dyskursyivni ta stylistychni osoblyvosti // Visnyk HNU: Stylistyka. – 2012. – №1003. – С.125–130.

Stadnichenko R. V., Ph.D., assistant professor of the department of philosophy and political science Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (Ukraine, Kropyvnytsky), gileya.org.ua@gmail.com

Transformation of political participation in postmodern democracy

In this article, the author examines the problem of transformation of the phenomenon of political participation in the conditions of postmodern democracy. Theoretical grounds for the research constituted the works of both Ukrainian, Russian and Western scholars in the field of studying the problems of political participation in on-line and off-line conditions. The author sets the following tasks: 1) to analyze the approaches to the study of political participation by both Western and domestic authors; 2) to elucidate the cause-effect relations of the transformation of political participation in a globalized world; 3) to reveal the manipulative influence of modern forms of political participation on a citizen. Considerable attention is paid to such forms of political participation as hactivism and street-art protest, which demonstrate a specific effect on voter consciousness and are used to compete with political opponents. The author makes a conclusion about the transformation of the political participation of the modern individual as a consequence of the advancement of information technologies, the one which generates new forms of group integration, identification and activity.

Keywords: political participation, information (humanitarian) technologies, hactivism, street art protest, political consciousness, virtual space, manipulation.

* * *

УДК 321.015+321.72+328.122+328.131+328.183+328.187+342.529

Панчак–Бялоблוצька Н. В.,
кандидат політичних наук, докторант Львівського
національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна), nadia.panczak@gmail.com

Уряди та урядові кабінети в парламентських демократіях: система агентських відносин делегування повноважень та відповідальності

Запропоновано концептуальне визначення таких понять, як уряд, урядовий кабінет, кабінет міністрів, парламентська демократія. Окреслено особливості парламентських демократій, визначено сутність і складові системи/ланцюга делегування повноважень та/або відповідальності у парламентських демократіях. Визначено місце уряду й урядового кабінету у системі агентських

відносин делегування повноважень і відповідальності в парламентських демократіях. Детерміновано вплив політичних партій на особливості політичного процесу в парламентських демократіях, на підставі чого з'ясовано, що магістральним типом урядових кабінетів у парламентських демократіях є партійні урядові кабінети. Обґрунтовано позицію, що в парламентських демократіях концентрація відносин агентів і принципалів відбувається навколо урядів, урядових кабінетів і кабінетів міністрів.

Ключові слова: уряд, урядовий кабінет, кабінет міністрів, парламентська демократія, агент, принципал, політична партія.

Сьогодні звикло виділяють два різновиди представницької демократії – парламентську і президентську [65]. У парламентській демократії більшість громадян вважає парламентський спосіб формування та відповідальності уряду й урядового кабінету (а також кабінету міністрів) легітимним інструментом та механізмом народного представництва. Натомість, у президентській демократії таким механізмом й інструментом відповідно є президентський спосіб формування та відповідальності уряду й урядового кабінету (а також кабінету міністрів). Але сама природа урядів та урядових кабінетів/кабінетів міністрів у президентській і парламентській демократіях є різною. Наприклад, у президентських демократіях уряди (адміністрації президентів) часто (й навіть традиційно) є структурами при главі держави, які не залежать чи залежать вкрай мало у своєму складі від партійної композиції парламентів. А тому переважно такі уряди є непартійними або їхній партійний склад має вторинне значення. Натомість, протилежна картина властива для урядів у парламентських демократіях, які звикло залежать від партійної композиції парламентів, а тому найчастіше є партійними. Це породжує цілий комплекс відмінностей у трактуванні ролі урядів та урядових кабінетів, а також їхнього місця у системі агентських відносин делегування повноважень та відповідальності як у парламентських, так і в президентських демократіях.

Але у межах представленого дослідження увагу сконцентровано винятково на урядах та урядових кабінетах/кабінетах міністрів у парламентських демократіях, бо дослідники традиційно вважають, що саме для парламентських демократій властиве «класичне» визначення уряду та урядового кабінету. Уряд – як системного «окреслення партій», які не голосують проти вотуму довіри з політичних позицій [9]; як «висхідного» продукту парламентських виборів [33, s. 264; 40, s. 264]; як сукупності головних політичних діячів, формально призначених главою держави, а практично обраних прем'єр-міністром за умови консультацій з парламентськими партіями, які мають право приймати рішення з усіх питань, які віднесені до їх компетенції конституцією чи іншим законодавством [25, s. 179; 39]; як джерела координації процесів вироблення політики зі сторони виконавчої влади [2; 3; 20; 53]; як системно-комплексного органу виконавчої влади, що складається із окремих органів виконавчої влади, зокрема прем'єр-міністра, окремих міністрів, кабінету/ради міністрів загалом тощо [1; 7; 13; 32; 38; 53]. А також урядового кабінету (інколи кабінету міністрів) – як «клубу міністрів» уряду [14, s. 200]; як форми/частини уряду, де прем'єр-міністр чи/та президент (залежно від системи правління) формують раду міністрів, доручаючи її членам очолити відповідні міністерства; як комітету, сформованого з числа найважливіших членів уряду, включаючи прем'єр-міністра і міністрів [4, s. 63; 6, s. 133; 12; 13; 16, s. 128; 23, s. 216; 66, s. 80]; як

вершини делегування повноважень і відповідальності парламентських демократій [45; 49; 68] тощо. А тому уряди у будь-якій парламентській демократії (країні з парламентською демократією) треба трактувати як кардинально відмінні один від одного за складом, підтримкою і повноваженнями [33, s. 5]. Така природа уряду і урядового кабінету визначена особливостями та патернами агентських відносин делегування повноважень і відповідальності у парламентських демократіях.

Проблематика наукового виокремлення і означення парламентських демократій, а також їх детермінування відносинами делегування повноважень і відповідальності, зокрема в контексті ролі та місця урядів і урядових кабінетів/кабінетів міністрів, знайшла своє відображення у низці доробків західних та вітчизняних дослідників. З-поміж них передусім за авторством К. Строма, В. Мюллера і Т. Бергмана [10; 44; 62; 64; 65], Д. Джаджа [29], К. Клюксена [30], Л. Ліннарссона [35], В. Стеффані [60], К. Шмітта [57], К. вон Бейме [70], Ф. Рігса [54], К. Ітона [21], Т. Мое та М. Колдвелла [43], Х. А. Чейбуа та Ф. Лімонгі [15], А. Степана та С. Скач [61], П. Есаїссона і С. Холмберга [24], Х. Лінца і А. Валенсуели [36], С. Гангофа [26], Т. Саалфелда [56], Дж. Хубера [27], М. Лейвера та Н. Шофілда [34] тощо.

Дослідники парламентської демократії аргументували, що сам феномен парламентської демократії, їхні переваги, недоліки і різновиди детерміновані партіями і їхніми інституційними, соціально-владними і політичними функціями, про що вказує теорія агентських відносин (англ. «agency theory») та принципала-агента (англ. «principal-agent approach») [51]. Парламентська демократія, як різновид представницької демократії, детермінована «павутиною» різних відносин делегування повноважень та відповідальності. У таких відносинах принципал (той, кому первинно належить влада) умовно дозволяє агенту (той, кому влада належить набуто) працювати від свого імені. Це зумовлено кількома передумовами. По-перше, політичне співтовариство, зокрема будь-яка держава, трактується як обмежена даність. Це означає, що у будь-якій державі політичні рішення завжди є «протяжними», тобто здійснюються не тільки на національному рівні, але й на рівні субнаціональному і наднаціональному. По-друге, переваги/преференції принципалів і агентів є екзогенними, тобто делегування повноважень та відповідальності як таке не зосереджується на формуванні цих переваг/преференцій. По-третє, всі принципали та агенти діють раціонально та з огляду на наявну в них інформацію. Це призводить до того, що всі актори мають свої сформовані переваги/преференції з приводу очікуваних і потенційних результатів. По-четверте, принципали стикаються з проблемою інформаційного дефіциту, однак за умови, що інформація має критично важливе значення для прийняття рішення і здійснення делегування. По-п'яте, політика завжди є ієрархічною, а переваги/преференції принципалів – привілейованими. Відповідно роль агента у тому, щоби запропонувати принципалу засоби, з-поміж яких той зможе вибирати, а не змусити принципала детермінувати свої політичні цілі. Однак це за умови, що одна й та сама особа або організація в одному випадку може бути агентом, а в іншому – принципалом.

Така ключова ознака парламентської демократії, як народний суверенітет, обов'язково зумовлює сприйняття виборців/народу як основного/максимального принципала [62, s. 59–61]. Це означає, що верховна влада покладена на пересічних громадян, які у демократичному суспільстві безпосередньо використовують її зрідка. Натомість, громадяни можуть делегувати вирішення важливих питань особистого життя галузевим спеціалістам, у тім числі політикам і державним службовцям, які відповідальні за прийняття і реалізацію більшості суспільних і державних рішень. А тому громадяни делегують народний суверенітет різним представникам, зокрема окремим політикам і політичним організаціям, насамперед політичним партіям. Кризь окреслену призму делегування забезпечується смислова значимість феномену політичного представництва як вирішального атрибута парламентської (і будь-якої іншої представницької) демократії, як ідеї, за якою представник «здійснює основну діяльність для інших» [50, s. 209]. А це означає, що в процесі політичного представництва суверенітет здійснюється через делегування повноважень від громадян до політиків та державних службовців. Примітно й те, що громадяни делегують політичну владу із причини нездатності або некомпетентності її реалізації самостійно, а також щоби оминати проблему агрегації преференцій, координацій та колективних дій [62]. Про це говорять Р. Даль [18, s. 8] і Б. Е. Раш [52], які вказують, що будь-який пересічний громадянин готовий делегувати суверенітет державі, наражаючись на проблеми персональної неготовності або некомпетентності здійснювати владу самостійно [22; 47; 55; 58], а також стикаючись із проблемами здійснення свого соціального вибору та специфікою і розумінням сутності колективних дій [5].

У парламентських демократіях громадяни делегують народний суверенітет політикам передусім на основі вільних і справедливих парламентських виборів. Тим не менше, демократичні парламентські вибори є першим кроком делегування народного суверенітету. Далі, за класичним зауваженням Дж. С. Мілля, відчувається гостра потреба делегування повноважень від політиків у парламентах до службовців і політиків в урядових кабінетах, тобто від парламентів до урядів [42]. Це у класичному розумінні вказує, що парламенти не мають приймати адміністративних рішень, безпосередньо обирати міністрів урядових кабінетів і державних службовців, а також здійснювати законодавчу діяльність унілатерально. Таким чином пропонується логічна модель, в якій парламент має широкі делегативні повноваження, однак обмежується завданнями контролю за виконавчою владою та виступає в якості арени для громадського обговорення. Саме за такими принципами структуровано сучасні парламентські демократії, де всенародно вибрані представники народу (члени законодавчої влади) делегують широкі повноваження членам виконавчої влади. Але окреслена логіка делегування народного суверенітету не є довершеною та комплексною, бо навіть попри те, що члени парламенту і уряду/урядового кабінету вважають себе агентами своїх виборців, вони мають й інші конституційно передбачені ролі. Наприклад, часто у конституціях країн, які є парламентськими демократіями, регламентовано,

що депутати є не представниками своїх безпосередніх виборців, а представниками усіх громадян [24; 71]. А буває, що члени парламентів і урядів/урядових кабінетів паралельно трактується як представники засадничих конституційних прав та свобод. Саме тому політики та державні службовці у парламентських демократіях, будучи звичайними агентами, обмежені своїми повноваженнями і відповідальністю.

Це дозволяє виснувати, що парламентська демократія – це, в ідеально-типовій формі, система чи «ланцюг» делегування повноважень/обов'язків та відповідальності від виборців до кінцевих політиків та державних службовців, у якому можна ідентифікувати прийнятні чотири дискретних кроки/частини делегування [63, s. 64]: 1) від виборців до обраних ними представників (законодавців, членів законодавчої влади); 2) від законодавців (членів законодавчої влади) до ядра виконавчої влади, зокрема до глави уряду (прем'єр-міністра); 3) від прем'єр-міністра до глав різних міністерств і відомств виконавчої влади; 4) від глав різних міністерств та відомств виконавчої влади до їхніх відповідних державних службовців. Примітно, що у парламентських демократіях: делегування більшості владних повноважень та відповідальності за них непряме, оскільки лиш виборці прямо обирають своїх представників у парламентах, а натомість всі інші агенти обираються опосередкованого або взагалі призначаються та тільки побіжно підзвітні та відповідальні перед громадянами; на кожній ланці ланцюга парламентського делегування один принципал делегує повноваження одному агенту; агенти делегування підзвітні та відповідальні перед принципалами, які делегували їм повноваження (наприклад, урядовий кабінет – перед парламентом чи парламентом і главою держави, міністр урядового кабінету – перед главою уряду тощо).

Операючи поняттям «парламентська демократія» і опираючись на властиві та засадничі для неї параметри делегування повноважень та відповідальності між ключовими принципалами і агентами, ми не можемо оминути теоретичного аналізу ролі та місця урядів у парламентських демократіях. Специфіка урядів у розмаїтих форматах парламентських демократій у тому, що вони передусім гуртуються на ідеї сильного громадянського суспільства і впливових політичних партій, які еднають переваги та преференції принципалів і агентів, зокрема базових політичних інститутів й установ – парламенту, уряду, керівників різних органів виконавчої влади тощо. Не вникаючи у відмінність трактування урядів та урядових кабінетів у різних прикладах (та типах) парламентської демократії, вважаємо, що їхньою синтетичною ознакою є ідея про формування партіями, які зорієнтовані на вироблення політики, централізовані та згуртовані. Відповідно, для парламентських демократій властива позиція про доцільність партійно-парламентських урядів, тобто урядів, які формуються партіями парламентів [8; 17]. При цьому тими, які позиціонуються як складні, комплексні та спільні інструменти й механізми взаємної вигоди, які формуються тому, що кандидати на різні державні посади та виборці вважають їх корисними для реалізації своїх цілей. Це означає, що феномен уряду й урядового кабінету у парламентській

демократії ґрунтується на феномені партій, як вигідних для усіх принципалів і агентів. Річ у тім, що партії, які прагнуть бути репрезентованими у владі в парламентських демократіях, мають обов'язково задовольняти дві «стимуляційні» умови. По-перше, вони повинні забезпечити достатні стимули для посадовців, щоби ті дотримувались дисципліни, якої вимагають політичні партії. По-друге, політика «згуртованості», яку здійснюють політичні партії між посадових осіб у парламентських демократіях, має бути достатньою, щоби виборці трактували партію достатньо інформативною та корисною.

Вказані передумови означають, що партійні лідери мають контролювати набір (обрання і призначення) державних службовців і державних рішень. Відповідно, для того, щоби партійний уряд був ефективним, партії всіяко мають сприяти тому, щоби законодавці реалізували основні політичні цілі партії – переобрання партії, здійснення політичної влади, досягнення політичних цілей. У той же час, партії повинні бути досить ефективними інформаційно та економічно, щоби виборці й активісти підтримували їх. Річ у тім, що виборці забезпечуватимуть підтримку партіям лише тоді, коли вони здатні виконувати свої політичні програми й урядові (у випадку формування ними уряду) цілі. Натомість, якщо законодавча активність політичних партій не «ієрархізована» урядовими цілями, а «анархізована», то зв'язок у триаді «партія-виборець-уряд» буде нестійким. Це означає, що діяльність урядів у парламентських демократіях на партійному рівні має неминуче резонувати з уподобаннями виборців [19, s. 249]. Саме у таких умовах партійні лідери можуть представити виборцям, як магістральним принципалам парламентських демократій, набори кандидатів у агенти, чий політичний уподобання достатньою мірою вивчені, однак чия поведінка помірно оберігається партійними організаціями. Саме на етапі представлення партійними лідерами партійних кандидатів відбувається так звані «прогностичний» контроль та попередня підзвітність майбутніх агентів делегування повноважень у парламентських демократіях, зокрема майбутніх членів парламентів і урядових кабінетів. Перед тим, як кандидати отримують доступ до більш високого рівня делегування повноважень (тобто до вищої посади), вони мають отримати відповідні партійні повноваження і проявити себе на рівні нижчих посад. Це означає, що попри прямий вплив електорату на обрання депутатів парламенту, партії, із якими вони асоціюються, внаслідок «низхідних» процесів регламентують й інші посади у ланцюгу/системі делегування повноважень і відповідальності. Але партії паралельно і послаблюють делегування обов'язків і відповідальності, оскільки незначною мірою здатні керувати та контролювати кінцевий елемент ланцюга делегування повноважень – державних службовців та їхню поведінку. Річ у тому, що роль партій послаблюється в міру більшого розвитку ланцюга делегування повноважень, тобто в міру збільшення інформаційної асиметрії та релевантності нормативних обмежень між агентами та принципалами [44, s. 330].

Та навіть попри це парламентські демократії генерують прив'язку державних службовців до партій, чим додатково зумовлюється сутність партійного

уряду й урядування. Така особливість «прогностичної» підзвітності/відповідальності урядів і державних службовців також гарантується за допомогою внутрішнього відбору агентів, зокрема кандидатів у депутати, міністри, заступники міністрів тощо. Це посилює соціальну «згуртованість» партій як ключових акторів політичного процесу у парламентських демократіях. Відповідно, чим сильнішою є партійність суспільства [59] і чим більше партії представляють дистинктивні соціальні групи, тим більше вони покладаються на «прогностичні» механізми відповідальності агентів перед принципалами. А так відбувається перевірка, чи кандидати репрезентують кращих серед кращих. Але невідмінно в полі партійного представництва, адже такі кандидати рекрутуються партіями із середовища партійних організацій. Далі відбувається внутрішній відбір на рівні як парламентів, так і політичних партій. Особливо це помітно у системах, в яких регламентовано, що член урядового кабінету одночасно повинен бути депутатом парламенту.

Значно централізовану владу та сутність партій у парламентських демократіях зміцнюють такі два конституційні інструменти, як вотум довіри та повноваження із приводу припинення повноважень інституту влади. Зокрема, припинення повноважень уряду з боку парламентської більшості, яке здійснюється на основі процедури вотуму недовіри. Вотум недовіри парламенту (як принципала) урядові (як агенту) є магістральною ознакою парламентської демократії. Навіть попри те, що у парламентських демократіях уряди можуть бути колективно відповідальними або лише перед парламентами, або і перед парламентами, і перед президентами. Але як це не дивно і не парадоксально, зворотний бік процедури вотуму недовіри дозволяє уряду та партійному керівництву домінувати в законодавчій гілці влади. Річ у тім, що вотум довіри чинному кабінету наділяє прем'єр-міністра повноваженнями ставити на шальки «долю» уряду у тій ситуації, коли уряду важливе прийняття якогось проекту закону парламентом. Це своєрідний «апокаліптичний інструмент» [37], внаслідок якого увесь склад урядового кабінету, а не тільки прем'єр-міністр, може позбутись своїх повноважень унілатерально і одночасно. Тим не менше, окреслена здатність підняти ставки та переглянути порядок денний парламенту дуже часто дозволяє прем'єр-міністру «придушити» ідеологічну поляризацію й інакомислення у межах партій та урядових коаліцій, а також маніпулювати процесом законотворення [27]. Інколи в парламентських демократіях буває і так, що глава уряду/уряд загалом наділено повноваженнями загрожувати парламенту вердиктом дострокових виборів (коли одночасно складає повноваження й уряд). Повноваження такого типу зазвичай використовують для задоволення стратегічних цілей окремих парламентських (передусім урядових) партій [64].

Тому формалізація різних особливостей делегування повноважень і відповідальності поміж різними принципалами й агентами парламентських демократій аргументує, що концентрація контролю порядку денного відбувається в руках саме уряду й урядового кабінету чи глави уряду. Оскільки виборці у парламентських демократіях здебільшого вмотивовані делегуванням

своїх повноважень парламентам, то саме уряди позиціонуються як єдині агенти парламентів. А таким чином контроль порядку денного і політичного процесу загалом монополістично/безпосередньо перебуває в руках уряду й урядового кабінету. Справа у тім, що державні службовці дуже зрідка є партійними посадовцями, а тому члени урядового кабінету не охоче діляться із ними своїми повноваженнями, тобто неохоче делегують свої повноваження на нижчий рівень. Тому контроль за порядком денним із боку урядового кабінету зміцнює ієрархічний характер парламентської демократії. Тому часто вважають, що урядовий кабінет у парламентській демократії зазвичай позиціонується як «віртуальний політичний диктатор» [41], роль і вагомість якого, тим не менше, залежать від кількості вето-гравців (гравців із правом вето) [67]. Тому концентрація дуже значних повноважень у парламентських демократіях в руках партійних урядів інколи веде до «втрати агентства» з боку парламентів, які для урядів є принципалами. Про це ще на початку ХХ століття писав М. Острогорський, який зазначав, що партії практично руйнують феномен політичної відповідальності урядів, адже підзвітність депутатів та міністрів перед парламентами затінюється їхньою підзвітністю перед партіями [48, s. 712–717]. А тому часто трапляється, що притягнути до відповідальності одного міністра не можливо, не притягуючи до відповідальності усіх міністрів (чи увесь склад уряду) одночасно. А це значною мірою свідчить не на користь поділу влади між парламентом і урядом, між законодавчою та виконавчою гілками влади. Так, на думку К. Шмітта, особлива вагомість партій у парламентських демократіях інколи призводить до того, що часто урядові рішення приймають «за закритими дверима» [57, s. 52]. Крім того, Ф. А. Огг зауважує, що контроль порядку денного парламенту (законодавчої гілки влади) із боку урядового кабінету (виконавчої гілки влади) на практиці веде до скорочення підзвітності уряду перед парламентом [46, s. 461].

Відповідно, примітною особливістю ролі та місця урядів і урядових кабінетів у системі агентських відносин делегування повноважень і відповідальності у парламентських демократіях є те, що посади в урядовому кабінеті традиційно є політичними, а посади ж у чиновницькому апараті уряду є адміністративними. Це означає, що перші є похідними та відповідальними від партійно-політичного складу парламенту, а другі – ні. Іншими словами, не всі урядові політичні актори є членами урядового кабінету чи кабінету міністрів, однак всі члени урядового кабінету й кабінету міністрів є урядовими політичними акторами. Крім того, міністерські посади урядового кабінету диференційовані залежно від того, якими міністерствами та відомствами наділені й чи взагалі наділені міністри [31, s. 207–208], а також залежно від того, які ролі займають міністри у внутрішній ієрархії партії чи партій, які формують уряди і склад урядових кабінетів чи кабінетів міністрів [28; 69]. Це аргументує, що в країнах з парламентською демократією: кабінет міністрів – це найбільш політичний та політизований орган уряду; урядовий кабінет – це значною мірою політизований та політично відповідальний перед парламентом орган уряду; нарешті, уряд – це системно не дуже політизований

орган виконавчої влади, бо лише його верхівка несе політичну відповідальність, а чиновницький апарат відповідальний адміністративно.

Це дозволяє висувати, що уряд у системі агентських відносин делегування повноважень і відповідальності в парламентській демократії завжди є: колегіальною і колективною верхівкою системи (усіх органів) виконавчої влади, яка на підставі своєї загальної компетенції здійснює управління цілою державою; умовною вершиною багатоступінчатої піраміди органів виконавчої влади, що включає в себе центральні (національні), регіональні і місцеві (субнаціональні) органи й установи. Відповідно, політико-правовий статус урядів у парламентських демократіях залежить від їхніх систем правління, тобто від конституційно-законодавчої регламентації функцій, ролей, особливостей формування і припинення повноважень урядів, а також від історичних особливостей політико-інституційного розвитку, зокрема специфіки урядів тієї або іншої країни. І саме тому діяльність уряду як верхівки виконавчої влади парламентських демократій визначена передусім конструкцією політичної влади, що отримана на підставі різноукладненого та різнофакторного делегування повноважень та відповідальності від принципалів до агентів, а тому в тій або іншій парламентській демократії реалізована по-різному. Натомість, урядовий кабінет/кабінет міністрів у системі агентських відносин делегування повноважень і відповідальності в парламентській демократії завжди є «клубом міністрів» уряду та формою або частиною уряду, де прем'єр-міністр чи/та президент формують раду міністрів, доручаючи її членам очолити відповідні міністерства. А тому політична сутність, повноваженням, формування і відповідальність урядів, а відповідно й типологічна структура урядів у парламентських демократіях виявляється через урядові кабінети та кабінети міністрів, як органи сучасної політичної влади, оскільки вони колективно відповідальні перед парламентами (чи перед парламентами та главами держав) і отримують повноваження також від них.

Список використаних джерел

1. Andeweg R. A Model of the Cabinet System: The Dimension of Cabinet Decision-Making Processes [Text] / Rudy Andeweg // Blondel J. *Governing Together: The Extent and Limits of Joint Decision-Making in Western European Cabinets* / Jean Blondel, Ferdinand Müller-Rommel. – New York: St Martin's Press, 1993. – P.23–42.
2. Andeweg R. Collegiality and Collectivity: Cabinets, Cabinet Committees and Cabinet Ministers [Text] / Rudy Andeweg // Weller P. *The Hollow Crown: Countervailing Trends in Core Executives* / Patrick Moray Weller, Herman Bakvis, R. A. W. Rhodes. – Basingstoke: Macmillan, 1997. – P.58–83.
3. Andeweg R. On Studying Governments [Text] / Rudy Andeweg // Hayward J. *Governing Europe* / Jack Hayward, Anand Menon. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – P.39–60.
4. Arian A. Executive Governance in Israel [Text] / Asher Arian, David Nachmias, Ruth Amir. – Basingstoke: Palgrave, 2002. – 192 p.
5. Arrow K. Social Choice and Individual Values [Text] / Kenneth J. Arrow. – New York: John Wiley, 1966. – 124 p.
6. Arter D. Politics and Policy-making in Finland [Text] / David Arter. – Brighton: Wheatsheaf, 1987. – 255 p.
7. Aucoin P. Prime Minister and Cabinet: Power at the Apex [Text] / Peter Aucoin // Bickerton J. *Canadian Politics* / James Bickerton, Alain-G. Gagnon. – Peterborough: Broadview Press, 1999. – P.109–128.
8. Bagehot W. The English Constitution [Text] / Walter Bagehot. – London: Fontana/Collins, 1867. – 348 p.
9. Baron D. A Spatial Bargaining Theory of Government Formation in Parliamentary Systems [Text] / David Baron // *American Political Science Review*, 1991. – Vol.85. – No.1. – P.137–164.
10. Bergman T. Formation Rules and Minority Governments [Text] / Torbjörn Bergman // *European Journal of Political Research*. – 1993. – Vol.23. – No.1. – P.55–66.
11. Blondel J. Cabinets in Eastern Europe [Text] / Jean Blondel, Ferdinand Müller-Rommel. – Basingstoke: Palgrave, 2001. – 257 p.
12. Blondel J. Cabinets in Western Europe [Text] / Jean Blondel, Ferdinand Müller-Rommel. – Basingstoke: Macmillan, 1997. – 300 p.
13. Blondel J. Decisioni di governo e vincoli partitici [Text] / Jean Blondel // *Rivista italiana di scienza politica*, 1989. – Vol.19. – No.2. – P.199–222.
14. Blondel J. Processi decisionali, conflitti e governo di cabinet [Text] / Jean Blondel // *Quaderni di scienza politica*, 1999. – Vol.6. – No.2. – P.187–210.
15. Cheibub J. A. Democratic institutions and regime survival: Parliamentary and presidential democracies reconsidered [Text] / José Antonio Cheibub, Fernando Limongi // *Annual Review of Political Science*, 2002. – Vol.5. – P.151–179.
16. Collin P. Dictionary of Government and Politics: 2nd ed. [Text] / Peter Collin. – Chicago-London: Fitzroy Dearborn Publishers, 1998. – 302 p.
17. Cox G. The Efficient Secret: The Cabinet and the Development of Political Parties in Victorian England [Text] / Gary W. Cox. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – 204 p.
18. Dahl R. After the Revolution?: Authority in a Good Society [Text] / Robert Alan Dahl. – New Haven: Yale University Press, 1970. – 171 p.
19. Dalton R. Parties without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies [Text] / Russell J. Dalton, Martin P. Wattenberg. – Oxford: Oxford University Press, 2002. – 336 p.
20. Dunleavy P. Core Executive Studies in Britain [Text] / Patrick Dunleavy, R. A. W. Rhodes // *Public Administration*, 1990. – Vol.68. – No.1. – P.3–28.
21. Eaton K. Parliamentarism versus Presidentialism in the Policy Arena [Text] / Kent Eaton // *Comparative Politics*, 2000. – Vol.32. – No.3. – P.355–376.
22. Epstein D. Delegating Powers: A Transaction Cost Politics Approach to Policy Making Under Separate Powers [Text] / David Epstein, Sharyn O'Halloran. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999. – 319 p.
23. Eriksen S. Norway: Ministerial Autonomy and Collective Responsibility [Text] / Svein Eriksen // Blondel J. *Cabinets in Western Europe* / Jean Blondel, Ferdinand Müller-Rommel. – Basingstoke: Macmillan, 1997. – P.210–224.
24. Esaiasson P. Representation from Above: Members of Parliament and Representative Democracy in Sweden [Text] / Peter Esaiasson, Sören Holmberg. – Aldershot: Dartmouth, 1996. – 360 p.
25. Gallaher M. Representative Government in Western Europe [Text] / Michael Gallagher, Michael Laver, Peter Mair. – McGraw-Hill Education, 1992. – 330 p.
26. Ganghof S. Retrieving True Majoritarianism. On Mapping and Theorizing Parliamentary Democracies [Text] / Steffen Ganghof // Paper prepared for presentation at the ECPR Joint Sessions of Workshops. – Workshop 7: Evaluating, Comparing and Classifying Legislatures. – Granada, April 14–19, 2005. – 48 p.
27. Huber J. Rationalizing Parliament [Text] / John Huber. – Cambridge: Cambridge University Press, 1996. – 215 p.
28. Jones G. West European Prime Ministers [Text] / G. W. Jones. – London: Frank Cass, 1991. – 192 p.
29. Judge D. The Parliamentary State [Text] / David Judge. – London: Sage, 1993. – 240 p.
30. Kluxen K. Geschichte und Problematik des Parlamentarismus [Text] / Kurt Kluxen. – Frankfurt am Main, 1983. – 301 p.
31. Larsson T. The Role and Position of Ministers of Finance [Text] / Torbjörn Larsson // Blondel J. *Governing Together: The Extent and Limits of Joint Decision-Making in Western European Cabinets* / J. Blondel, F. Müller-Rommel. – NY, 1993. – P.207–222.
32. Laver M. Cabinet Ministers and Government Formation in Parliamentary Democracies [Text] / Michael Laver, Kenneth A. Shepsle // Laver M. *Cabinet Ministers and Parliamentary Government* / Michael Laver, Kenneth A. Shepsle. – Cambridge: Cambridge University Press, 1994. – P.3–12.
33. Laver M. Making and breaking governments: Cabinets and legislatures in parliamentary democracies [Text] / Michael Laver,

- Kenneth Shepsle. – New York: Cambridge University Press, 1996. – 301 p.
34. Laver M. Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe [Text] / Michael Laver, Norman Schofield. – London: Oxford University Press, 1998. – 308 p.
35. Linnarsson L. Riksrådens licentiering: en studie i frihetstidens parlamentarism, Issues 15–17 [Text] / Lennart Linnarsson. – Almqvist och Wiksells boktryck, 1943. – 360 p.
36. Linz J. Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference? [Text] / Juan J. Linz // Linz J. The Failure of Presidential Democracy: Vol.1 / Juan Linz, Arturo Valenzuela. – Baltimore, 1994. – P.3–90.
37. Lupia A. Coalition Termination and the Strategic Timing of Parliamentary Elections [Text] / Arthur Lupia, Kaare Strom // American Political Science Review, 1995. – Vol.89. – No.3. – P.648–665.
38. Mackie T. Decision-making in Cabinet Government [Text] / Thomas T. Mackie, Brian W. Hogwood // Mackie T. Unlocking the Cabinet: Cabinet Structures in Comparative Perspective / Thomas T. Mackie, Brian W. Hogwood. – London: Sage, 1985. – P.1–15.
39. Mair P. Representative versus Responsible Government [Text] / Peter Mair // Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung, Max Planck Institute for the Study of Societies: MPIfG Working Paper, 2009. – No.09/8. – 19 p.
40. Matilla M. Does winning pay? Electoral success and government formation in 15 West European countries [Text] / Mikko Matilla, Tapio Raunio // European journal of political research, 2004. – Vol.43. – No.2. – P.263–285.
41. McChesney F. Money for Nothing: Politicians, Rent Extraction, and Political Extortion [Text] / Fred S. McChesney. – Cambridge MA: Harvard University Press, 1997. – 216 p.
42. Mill J. Utilitarianism. Liberty, Representative Government [Text] / John Stuart Mill. – London: Dent, 1861. – P.249–250.
43. Moe T. The Institutional Foundations of Democratic Government: A Comparison of Presidential and Parliamentary Systems [Text] / Terry M. Moe, Michael Caldwell // Journal of Institutional and Theoretical Economics, 1994. – Vol.150. – No.1. – P.171–195.
44. Müller W. Political Parties in Parliamentary Democracies: Making Delegation and Accountability Work [Text] / Wolfgang C. Müller // European Journal of Political Research, 2000. – Vol.37. – No.3. – P.309–333.
45. Müller-Rommel F. Ministers and the Role of the Prime Ministerial Staff [Text] / Ferdinand Müller-Rommel // Blondel J. Governing Together: The Extent and Limits of Joint Decision-Making in Western European Cabinets / J. Blondel, F. Müller-Rommel. – NY, 1993. – P.131–152.
46. Ogg F. English Government and Politics: 2 edn. [Text] / Frederic Austin Ogg. – New York Macmillan, 1936. – 786 p.
47. Olson M. The Logic of Collective Action [Text] / Mancur Olson. – Cambridge: Harvard University Press, 1965. – 176 p.
48. Ostrogorski M. Democracy and the Organization of Political Parties: The United States [Text] / Moisej J. Ostrogorski. – London: Macmillan, 1907. – 418 p.
49. Peters G. Staffing the Summit – The Administration of the Core Executive: Convergent Trends and National Specificities [Text] / Guy B. Peters, R. A. W. Rhodes, Vincent Wright // Peters G. Administering the Summit: Administration of the Core Executive in Developed Countries / Guy B. Peters, R. A. W. Rhodes, Vincent Wright. – Basingstoke, 2000. – P.3–22.
50. Pitkin H. The Concept of Representation [Text] / Hanna Fenichel Pitkin. – Berkeley: University of California Press, 1967. – 323 p.
51. Pratt J. Principals and Agents: The Structure of Business [Text] / John Winsor Pratt, Richard Zeckhauser. – Boston MA: Harvard Business School Press, 1985. – 241 p.
52. Rasch B. Demokrati: Ideer og Organisering [Text] / Bjørn Erik Rasch. – Bergen: Fagbokforlaget, 2000. – 173 p.
53. Rhodes R. From Prime Ministerial Power to Core Executive [Text] / R. A. W. Rhodes // Rhodes R. Prime Minister, Cabinet and Core Executive / R. A. W. Rhodes, Patrick Dunleavy. – Basingstoke: Macmillan, 1995. – P.11–37.
54. Riggs F. Presidentialism versus Parliamentarism: Implications for Representativeness and Legitimacy [Text] / Fred W. Riggs // International Political Science Review. – 1997. – Vol.18. – No.3. – P.253–278.
55. Riker W. Introduction to Positive Political Theory [Text] / William H. Riker, Peter C. Ordeshook. – Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1973. – 387 p.
56. Saalfeld T. Members of Parliament and Governments in Western Europe: Agency Relations And Problems of Oversight [Text] / Thomas Saalfeld // European Journal of Political Research, 2000. – Vol.37. – No.3. – P.353–376.
57. Schmitt C. Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus [Text] / Carl Schmitt. – Duncker & Humblot, 1923. – P.52.
58. Shepsle K. Analyzing Politics: Rationality, Behavior, and Institutions [Text] / Kenneth A. Shepsle, Mark S. Bonchek. – New York: W. W. Norton, 1997. – 472 p.
59. Sjöblom G. The Role of Political Parties in Denmark and Sweden, 1970–1984 [Text] / Gunnar Sjöblom // Katz R. Party Governments: European and American Experiences / Richard S. Katz. – Berlin: de Gruyter, 1987. – P.155–201.
60. Steffani W. Parlamentarische und präsidiale Demokratie [Text] / Winfried Steffani. – Opladen, 1979. – 358 p.
61. Stepan A. Constitutional Frameworks and Democratic Consolidation: Parliamentarism versus Presidentialism [Text] / Alfred Stepan, Cindy // World Politics, 1993. – Vol.46. – No.1. – P.1–22.
62. Strøm K. Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies [Text] / Kaare Strøm, Wolfgang Müller, Torbjørn Bergman. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – 764 p.
63. Storm K. Parliamentary democracy and delegation [Text] / Kaare Strom // Storm K. Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies / Kaare Strom, Wolfgang C. Müller, Torbjørn Bergman. – Oxford University Press, 2006. – P.55–108.
64. Strøm K. Strategic Parliamentary Dissolution [Text] / Kaare Strøm, Stephen M. Swindle // American Political Science Review, 2002. – Vol.96. – No.3. – P.575–591.
65. Strøm K. The (moral) hazards of parliamentary democracy [Text] / Kaare Strøm, Wolfgang C. Müller, Torbjørn Bergman // Gilardi F. Delegation in Contemporary Democracies / Fabrizio Gilardi, Dietmar Braun. – Routledge, 2006. – P.27–51.
66. Thiebault J.-L. The Organisational Structure of Western European Cabinets and its Impact on Decision-Making [Text] / Jean-Louis Thiebault // Blondel J. Governing Together: The Extent and Limits of Joint Decision-Making in Western European Cabinets / Jean Blondel, Ferdinand Müller-Rommel. – New York: St Martin's Press, 1993. – P.77–98.
67. Tsebelis G. Veto Players: How Political Institutions Work [Text] / George Tsebelis. – New York: Princeton University Press, 2002. – 317 p.
68. Vercesi M. Cabinets and Decision-making Processes: Re-Assessing the Literature [Text] / Michelangelo Vercesi // Journal of Comparative Politics. – 2012. – Vol.5. – No.2. – P.4–27.
69. Vercesi M. Le coalizioni di governo e le fasi della politica di coalizione: teorie e riscontri empirici [Text] / Michelangelo Vercesi // Quaderni di scienza politica, 2012. – Vol.19. – No.2. – P.233–299.
70. von Beyme K. Die parlamentarischen Regierungssysteme in Europa [Text] / Klaus von Beyme. – Munich: Piper, 1970. – 1024 p.
71. Wessels B. Whom to Represent? Role Orientations of Legislators in Europe [Text] / Bernhard Wessels // Schmitt H. Political Representation and Legitimacy in the European Union / Hermann Schmitt, J. J. A. Thomassen. – Oxford: Oxford University Press, 1999. – P.209–234.

Panchak-Byaloblotska N. V., Candidate of Political Sciences, Ph.D. student of the Ivan Franko National University of Lviv (Lviv, Ukraine), nadia.panczak@gmail.com

Governments and governmental cabinets in parliamentary democracies: system agency relationship delegating authority and responsibility

The article is dedicated to conceptual definition of such concepts as government, governmental cabinet, cabinet of ministers and parliamentary democracy. The author of the article has defined features of parliamentary democracy, has determined the nature and the components of the system/chain of authority and/or responsibility delegation in parliamentary democracies and has determined the place of government and governmental cabinet in the system of authority and responsibility delegation's agency relationship in parliamentary democracies. The author has also described the influence of political parties on the characteristics of the political process in parliamentary democracies, because of which she found that party governmental cabinet is the long-distance type of governmental cabinet in parliamentary democracies. As a result, the researcher has substantiated the view that the concentration of relations among agents and principals in parliamentary democracies is to be about governments, governmental cabinets and cabinets of ministers.

Keywords: government, governmental cabinet, cabinet of ministers, parliamentary democracy, the agent, the principal, political party.

* * *